

Bethlen István angliai előadásai.
(Genius-kiadás. 1934. 120 l.)

A magyar közönség részletesen értesült Bethlen Istvánnak a múlt év novemberében Angliában, a Cambridge-i egyetem és különböző tudományos-politikai társaságok meghívására tartott előadásairól. Politikai jelentőségükről itt nem akarunk szólni, mi csak azt szeretnők a beszédek olvasásával kapcsolatosan elképzelni, hogy milyen hatást tehetnek azok hallgató közönségükre?

Nem is abból indulunk ki, hogy az előadó egyénisége már önmagában is milyen súlyt adhatott a kimondott szavaknak. Egy államférfiú, aki a világfelfordulás évtizedében, egy jelentéktelenné tett nemzet élén is a «békebeli» államférfiú presztizsét és tekintélyfogalmát tudta nevének világszerte megszerezni, talán épp azért, mert nem izgatott, nem hangoskodott, nem kereste a szenzációt, mint a többiek, hanem egy régi nagy iskolából származott, minden viharban helytálló hajókormányosnak mutatkozott. Nem csupán egyénisége, hanem valóban előadásainak tartalmi hatása volt oka az izgalomnak, felhördülésnek, amit utánuk ellenfeleink sorában tapasztalhattunk.

Már beszéd tárgyának kiválasztásával is hirtelen nagyot lépett előre a küzdőtéren: Nem a magyar szenvedések, vérvesztések szubjektív előtárása, elszakított testvéreink sorsa áll a középpontban. A Kárpátok hegyláncain veti meg lábát és onnan néz széjjel a mai Európára. Aki őt hallgatja, az előtt az elszakított magyarság visszakapcsolása már nem is probléma, hanem a világ legtermészetesebb dolga. Szinte

szót sem mond róla s az idegen hallgató is borzad a lehetőségtől, hogy az európai népek a legrövidebb időn belül ne tennének eleget ez egyszerű igazságnak.

A természetes tárgyilagosság nyílt tekintetével néz sokkal messzebbre mindjárt. Szinte hűvös okfejtéssel, mint akit, hallgatóságával együtt, csak a bonyolult problémák érdekessége érdekel s véteknék tartana olyan argumentumokat, amelyek a tiszta látást elhomályosíttatják. A felvilágosodni kívánó idegen hallgatóság céljainak szolgája, nem mestere akar lenni. A tót, rutén, román, szerb, horvát, német érdek az ő előadásában teljesen egyenlő értékek a magyar érdekekkel. Kultúrértékek, mint ahogyan az minden népnek szabad fejlődéslehetősége. Közös emberi kincsek; bomlásra, rothadásra való átengedésük «mérég-gócponthok» támaszt az egész emberi társadalom szervezetében. A nemzeteknek, a magyarnak s volt nemzetiségeinek önrendelkezési jogán túl semmit sem kíván, semmi külön magyar igényt sem jelent be. Ezzel valóban európaivá tudja tenni a kérdést, sőt az egész emberiség kérdésévé. Minden mesterkélttség nélkül sikerül, az aktuális diplomáciai helyzetkép rajzolásával, a «politikai földrengés-terület» veszélyeit európai veszélynek bizonyítania.

Az őszinte tárgyilagosság itt egyúttal a legügyesebb módszer. Az idegen hallgatót valóban megrendítheti az ősi magyar kultúrának az az öntudata, amely éppen a magyar nemzeti érzés eme mély hallgatásából elődobban. Ami igazságos emberi alapokon rendeződik, az új önálló

országok, a volt Magyarország területén, — az máris együtt él és dolgozik majd velünk. S talán együtt a most zsákmányukon erőszakoskodó népek is: Európa ezen «etnográfiai törmelékterülete» talán egykor mintája lehet a nemzetállam-fogalom valami új, emberibb, kultúrképesebb kialakulásának.

Amit a magyarság ezeréves múltjához fűződő rágalmakról, nemzeti-ségeink kultúrelenes elnyomásáról mond, azt tárgyilagos hangjában mintául vehetné bármelyik tudományos történetíró is. És valóban nagyszabású tudományos tanulmányok s magábaszálló elmélyedés kellett ahhoz, hogy ilyen röviden, éretten, plasztikusan tudjon beszélni bonyolult kérdések lényegéről, ilyen kézzelfoghatóan egy tájékozatlan hallgatóság számára is. Előadását e szempontból tudományos-irodalmi remekműnek kell tartanunk. Ezeréves fejlődésen, etnográfiai viszontagságokon, nagy európai kultúrösszefüggéseken ily rövid szóval, az érdeklődést mindig növelve, a tényeket a hallgatóságba szinte belevésve, — így végighaladni: valóban mesteri teljesítmény. Aki, magyar ember is, a dunavölgyi nemzetiségi problémát a legalapvetőbb történeti szempontokra vetítve akarja megérteni, az olvassa el Bethlen előadásait.

Mesteri a legszárazabb érvelésanyag kezelése is, a statisztikáé: rövid számokkal a magyarság kultúrszeropének mozgalmal képe. Minden önbízott hangsúlyozás kikerülésével sikerül ezt a kultúrszeropet a gondolatmenet központjává tennie, a magából-értetődőség meggyőződését keltve. Szenzációs fordulatai: Korszakok rajza, amelyekben a magyar néptömeg a nemzetiségek mellett az elnyomott nép, vagy amikor a könyörületel vendégfogadó magyart házából kiveri a beszívárgott idegen, nem előre készített szenzációk, a

hallgató magától ébred reájuk és várja, hogy kimondják őket.

Távol áll az irodalmi eszközök keresésétől, szinte érezzük akaratát, hogy a tárgyiaság síkjából ki ne emelkedjék. Olvasás közben is élvezet elképzelni, hogy milyen jól eshetett hallgatóságának az a visszavisszatérő összefoglalás, rendszerezés, amellyel a gondolatmenet lényeges alapjaira helyezkedett újra és újra. Semmi fantáziára spekuláló, tisztázatlan fogalmat, képet sem használ. A szavak nem arra valók, hogy saját erejükkel hassanak, hanem hogy utat engedjenek a tények erejének, amelyek mögöttük állanak. Tudatos következetességgel csinálja végig ezt a stílust, akár a hivatalstílusig is leereszkedve. Mintegy észrevétlenül válik színessé, mozgalmassá, fantáziát megragadóvá előadása, elszuhva erősíti igazságát hasonlatai, amelyek néha a klasszikus angol humor világító erejével hatnak. Nemzeti fájdalomunkról sem igyekszik hatásos kirobbanásokkal meggyőzni. Mint egyszerű tényről, úgy beszél róla. Tény, amivel számolni kell, mint a természetelemek bármely más elemével. Belenyugodni sohasem fogunk: «Ez árulás lenne testvéreinkkel szemben — és ezt Önöknek meg kell érteniök!»

Az előadások hatását végtelen üdének, tisztítónak kell elképzelnünk; a hallgatóság a mesterkélttségnek, ügyeskedésnek, zavarosságának minden lelki foltja nélkül állhatott fel helyéről. És, úgy hisszük, nemcsak a magyar olvasó érzi ezt: Egy tiszta, ténytyszerűségekhez ragaszkodó, magyarázó előadás után, mégis a drámai megrendülés érzésével. A valószínű drámai ereje tapad a mondatokhoz, megrendít, de felemel, s egyszerű, mély meggyőződést ad a cselekvésre: Hiszünk, hogy akik hallgatták, cselekedni is fognak.

Hajnal István.